

Fotoğraf: Konstantinos Tsakalidis
[Yunanistan'da Orman Yangınları]

 Gülnaz Yücel Durmuş

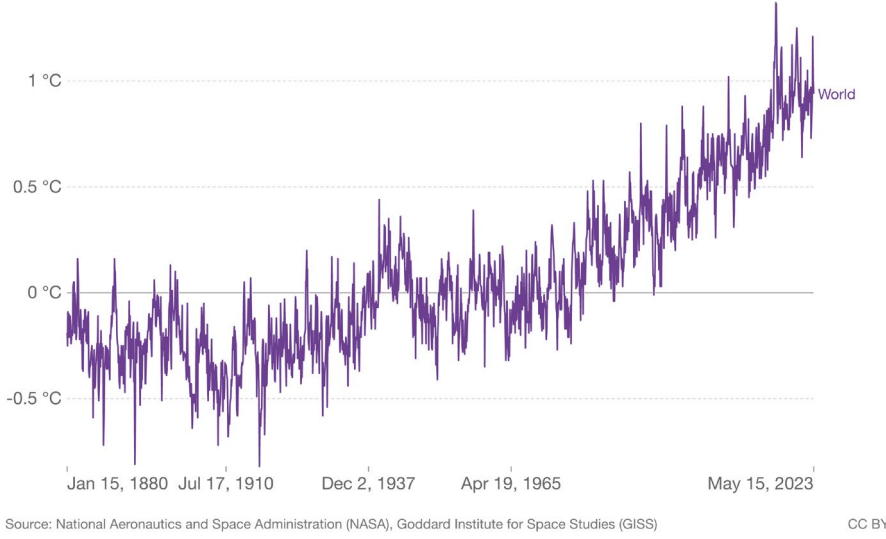
Analizin Mesajı

- Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle dünyada yaşanan çevresel bozulmalar birbirini tetikliyor.
- Küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine karşı etkili bir mücadele için devletlerin işbirliği içinde adil bir sorumluluk paylaşımına gitmesi gerekiyor.

KÜRESEL ISINMA VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ GÖÇE NEDEN OLUR MU?

Küresel iklim değişikliği uzun vadede küresel göç hareketlerini de belirleyecek hıza erişti. Sıcaklar nedeniyle ortaya çıkan yangınlar, kuraklık, buzul erimeler ve deniz seviyesinin yükselmesi dünyanın bazı bölgelerini yaşanmaz hale getirirken, uluslararası hukukun ele almaya hazır olmadığı bir iklim göçü krizi artık belirmeye başladı. Her ne kadar kimi kesimler “iklim değişikliği” iddalarının bir “yalan” olduğunu düşünse de, iklimdeki hareketlilik dünyanın birçok yerinde artık dayanamayacak aşırılıkları dayatmaya başladı ve bu dönüşüm on milyonlarca insanın geçim kaynaklarını tehdit ediyor. Bu nedenle iklim değişimi ile göç arasındaki ilişkiyi anlamak gerekiyor.

Sanayi Devrimi ile gerçekleşen karbon dioksit ve metan gibi sera gazlarının salınımı, atmosferin taşıdığı sera gazı miktarını artırarak güneşten gelen ısının yansıtılmasını zorlaştırmış ve atmosferde tutulan ısının artmasına neden olarak küresel ısınmayı ortaya çıkarmıştır. Küresel ısınma sonucunda dünyanın sahip olduğu sıcaklık Sanayi Devrimi öncesi seviyelere göre 1,2°C artarak 0.89°C'ye ulaşmış ve bunun sonucunda iklimler değişime uğramıştır.

Şekil 1: Küresel Isınma: Aylık Sıcaklık Anomalileri.
Kaynak: "Climate Change Impacts Data Explorer". Our World in Data.

Günümüzde iklim değişikliği olarak yaşadığımız bu süreç hem çevreyi hem de insan ve canlı yaşamını olumsuz etkiliyor. İklim değişikliğinin neden olduğu çevresel tehditler dünyamızın sahip olduğu ekosistemi, geçim kaynaklarımızı, ekonomileri, sağlığımızı, altyapıyı ve toplumsal düzeni dönüştürecek yaşamlarımızı daha da zorlaştıracak. İklim değişikliğinin neden olduğu çevresel risk ve tehditler küresel ısınmanın da etkisiyle artış göstererek birbirini tetikliyor ve uzun vadede söz konusu durum karşımıza yeni kitlesel insan hareketliliklerini çıkarabilir.

Küresel Isınma ve İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Çevresel Olaylar

Küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle dünyada yaşanan çevresel bozulmalar birbirini tetikleyici özellikler gösterir. Özellikle küresel ısınma ile atmosferde yoğunlaşan su buharının yağış rejimini değiştirmesi, kuraklığı ve biyoçeşitlilik kaybını ortaya çıkarır. Yağış rejimindeki düzensizlik toprağın verimini düşürerek kuraklık ve kıtlığı ortaya çıkarırken, belli dönemlerde yağışın toplanması ve ekstrem hava olayları ile birleşmesi sel, tayfun ve fırtınalara neden olur.

Bilgi

İklim göçü, ülkeler içinde veya sınırlar arasında geçici veya kalıcı olan afetler nedeniyle gerçekleşen canlı hareketliliğidir. [Ama Francis]

Karbon emisyonlarının artması sonucunda okyanusun absorbe ettiği karbondioksit miktarında da artış gerçekleşmiştir.

Küresel ısınma ile küresel sıcakların artması, buzulların erimesi ve deniz seviyesinin yükselmesiyle sonuçlanır. Bu durum ise kıyı şehirlerini ve küçük ada devletlerini sular altında kalma tehlikesi ile karşı karşıya getirir. Deniz seviyesinin yükselmesinin bir diğer etkisi de kıyı bölgelerindeki akiferlere ve deltalara deniz suyunun karışarak tuzlanmayı artırması ve buradaki ekosistem ile altyapının tahrip olmasıdır.

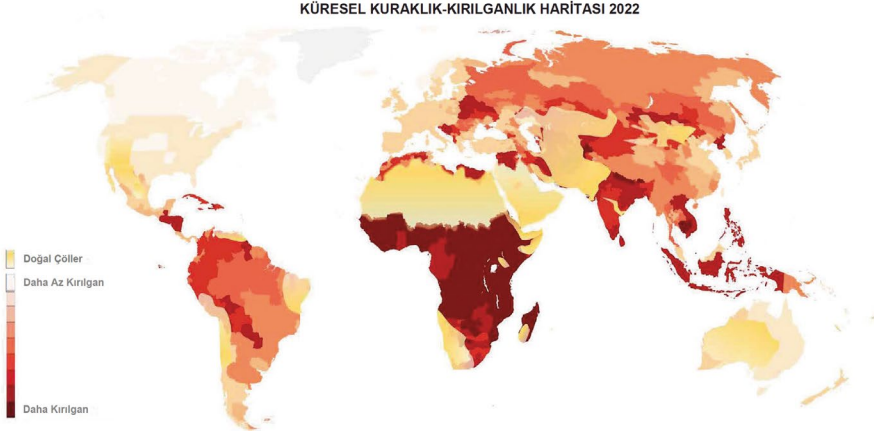
Arazi ve orman bozulması, küresel ısınma ve iklim değişikliği sonucunda meydana gelen çevresel olaylardandır. Toprağın verimsizleşmesi, ısınması, yer altı suyunun çekilmesi, artan ısı nedeniyle ortaya çıkan yangınlar ve yağış rejimindeki bozulma ormansızlaşmaya ve çölleşmeye neden olmaktadır.¹

Karbon emisyonlarının artması sonucunda okyanusun absorbe ettiği karbon dioksit miktarında da artış gerçekleşmiştir. Okyanus asitlenmeye başlamış; okyanustaki mercan resiflerini, balık türlerini ve kabuklu canlıları olumsuz etkileyerek buradaki canlı yaşamına zarar vermiştir. Aynı zamanda karbon emisyonlarının artmaya devam etmesi hava kirliliğine neden olurken ormansızlaşma ve okyanus asitlenmesi de havanın doğal yollarla temizlemesinde yetersiz kalmaktadır.

İklim değişikliği nedeniyle içme suyu ve tarımda kullanılan su miktarındaki azalma gıda güvensizliğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle iklim değişikliğine karşı farklı dayanıklılıklara sahip topluluklarda ve ülkelerde iklime karşı kırılganlık değişkenlik gösterir. Kırsal alanlarda yaşayan insanlar için tarım amaçlı ekilen arazilerin sulanması ve balıkçılık oldukça önem arz ederken şehirdeki insanlar için altyapının hasar görmemesi önem taşımaktadır.

İklim Değişikliğinin Neden Olduğu Kırılganlıklar

İklim değişikliği, sebep olduğu çevresel olayların yanı sıra ortaya çıkardığı kırılganlıklarla da yaşamı olumsuz etkilemektedir. Ekilebilir ve sulanabilir tarım arazisi ve tatlı su kaynaklarına erişimde yaşanan zorluklar, bu kaynaklar üzerindeki rekabeti artırmaktadır. Bu rekabet çatışma ve istikrarsızlığa yol açabilmektedir. Geçinmek için yerel kaynaklara bağımlı olan insanlar bu kaynak rekabetinin de ötesinde yaşamlarını idame ettirmekte zorlanır hale gelirler. İklim değişikliği nedeniyle tarım ve orman arazilerindeki bozulma ve hasar ile tatlı su kaynakları ve yağış rejimindeki düzensizlikler kırsal alanlarda yaşayan ve geçimleri bu unsurlara bağlı olan insanlar için gıda güvensizliğini ve geçim güvensizliğini ortaya çıkararak ekonomik kırılganlığı meydana getirmektedir.²

Şekil 2: Küresel Kuraklık-kırılabilirlik Haritası 2022.
Kaynak: "World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2022" FAO.

**İklim değişikliği
Bangladeş, Sudan
ve Somali gibi
devletlerde hayatî
bir tehdit haline
gelmektedir.**

Ekonomik kırılabilirliğin iklim değişikliğine bağlı olarak gıda fiyatlarını ve gıda enflasyonunu kapsamıyla da kırsal alanlarda yaşayan insanlar yeni geçim kaynakları ve yaşam alanları aramaya başlamaktadır. Kıyı bölgelerinde yaşayan topluluklar; deniz seviyesinin yükselmesi, kıyı akiferlerine ve deltalarına tuzlu su girmesi ile deltadaki ekosistemin bozulması ve balıkçılığın biyoçeşitliliğin zarar görmesinden etkilenmesi gibi iklim değişikliğinin neden olduğu risklerden etkilenerek ekonomik ve yaşamsal açıdan kırılabilirliğe maruz kalması, daha iyi yaşayabilecekleri yerlere göç etmelerine neden olmaktadır.

Bu kırılabilirlikler yaşanan bölgenin özelliklerine ve devletin yönetim kapasitesine göre değişir. Başa çıkma ve kurtulma kapasitesi olarak ifade edilen dirençlilik, maruz kalan toplulukların iklim değişikliğinden ne derece etkileneceğini gösterir.

Zayıf yönetim, istikrarsızlık, ekonomik sıkıntılar ve politik yetersizlikler devletleri ve toplulukları iklim değişikliğine karşı daha hassas ve kırılabilir hale getirir. Bu durum küresel ısınmayı ve iklim değişikliğini ortaya çıkaran sanayileşmiş devletlerin sorumlu olduğu bir gerçekken, kapasite gelişimine bağlı olarak toplumları etkilemesi iklim değişikliğinden etkilenmede eşitsiz bir durum ortaya çıkarır. Örneğin, iklim değişikliği Batılı devletlerde yaşam standardını ve tarzını tehdit eden bir faktörken Bangladeş, Sudan ve Somali gibi iklim değişikliğine karşı başa çıkma ve kurtulma kapasitesi düşük devletlerde hayatî bir tehdit haline gelmektedir. İklim değişikliğine karşı savunmasız olan bu ülkeler, iklim değişikliğinin meydana gelmesinde sorumlulukları olmasalar da yaşanan felaket ve olayların maliyetine katlanmak durumunda kalmaktadır. Bu durum insan hakları açısından da bir sorun teşkil etmektedir.

Pakistan'da yer değiştiren kişilerin sayısı tüm dünyada sellerden dolayı yerinden edilen kişi sayısının yaklaşık %42'sine tekabül etmektedir.

Karbon dioksit salımının kişi başına yıllık 0,3 ton olduğu Bangladeş'in (Amerika Birleşik Devletleri'nde kişi başına yıllık 20 tondur) topraklarının %70'i sellere savunmasız deltalardan oluşmakta ve deniz seviyesinin 6 metre aşağısında bulunan ülke topraklarının %10'unu kaybetme riski bulunmaktadır.³

Yaşamlarını devam ettirebilmek ve geçinebilmek için tarıma ve su kaynaklarına bağlı olarak nüfusunun önemli bir kısmı kırsal alanda yaşayan Sudan'da, iklim değişikliği kuraklık ile yağış rejimindeki düzensizlikler ve azalma olarak kendini göstermiştir. Ekilebilir arazi ve suyun azalması ile gıda güvenliğinin tehlikeye girdiği ülkede kaynaklar üzerinde gerçekleşen rekabet zamanla yerini gruplar arası çatışmaya bırakmıştır. 20 yılı aşkın süredir devam eden çatışmalarda 2,8 milyona⁴ yakın insan ülke içinde ve ülke dışında göç etmek zorunda kalmıştır.

İklim Göçleri ve İklim Mültecileri

İnsanların hayatlarını sürdürdükleri çevreden iklim değişikliği dolayısıyla sürekli bir risk ve tehdit algılaması, yaşam kalite ve standartlarının tehlikeye girmesi, gıda güvensizliği ve geçim olanaklarının zorlaşması gibi nedenlerle yaşadıkları yeri terk etmelerine iklim göçü denilmektedir. Bu durum yer değiştirme ve yerinden olma olarak iki farklı şekilde, zaruriyet spektrumunda farklılıklar göstermekle birlikte genellikle iklim göçü olarak adlandırılır. Ani başlangıçlı iklimsel olaylar olan sel, kasırga, taşkın gibi felaketler ile yavaş başlangıçlı iklimsel olaylar olan çölleşme, kuraklık, deniz seviyesinin yükselmesi gibi uzun erimli ve geri döndürülemez etkiler meydana getiren sebeplerden dolayı insanlar buldukları yeri terk etmek durumunda kalmaktadır.

Özellikle son yıllarda iklim değişikliği ve küresel ısınma etkisini artırmıştır ve deniz seviyesinin yükselmesiyle sular altında kalan küçük ada devletlerinden Tuvalu ve Kiribati gibi örneklerin dışında sellerin ve kuraklığın toplumları ülke içi ve ülke dışı göçe zorladığı örnekler artmıştır. 2022 yılında Pakistan'da sellerden dolayı yerinden edilen insan sayısı 8 milyon kişiyi bulmuştur. Aynı yıl içinde tüm dünyada sellerden dolayı yerinden edilmenin 19 milyonu geçtiği göz önüne alınırsa, Pakistan'da yer değiştiren kişilerin sayısı tüm dünyada sellerden dolayı yerinden edilen kişi sayısının yaklaşık %42'sine tekabül etmektedir.

2013-2023 yılları arasında EM-DAT (Emergency Event Data-

base) verilerine göre iklim değişikliği ve küresel ısınma kaynaklı meydana gelen çevresel olaylarda tüm dünyada hayatını kaybeden insan sayısı 153.465 kişiyi bulmuştur.⁵ IDMC'nin (Internal Displacement Monitoring Center) Ülke İçi Yerinden Edilme 2023 Küresel Raporu'nda (Global Report on Internal Displacement 2023) iklim değişikliğinin neden olduğu felaketlerde yalnızca 2022 yılında 31.845.000 kişi yerinden edilmiştir. 2013-2022 yılları arasında dünyada çevresel felaketlere bağlı olarak yerinden edilenlerin sayısı 233,5 milyon insanı bulmuştur. Yaşanan çevresel felaketlerin %98'i iklim değişikliği ile bağlantılı sel, kasırga ve kuraklıktır.

Sonuç

2022 yılında iklim değişikliğine bağlı olarak gerçekleşen sellerin yoğunluğu 2023 yılında devam etmese de 2023 yılının Temmuz ayı tüm dünyada aşırı sıcak hava dalgalarının gerçekleşmesine tanıklık etmiştir. 2023 yılının Temmuz ayında dünya son 120 yılın en sıcak ayını yaşamıştır. Avrupa'nın güneyinde, Kuzey Amerika'nın bazı bölgelerinde ve Çin'de sıcaklıkların 45°C'nin üzerine çıkmasıyla sıcak hava dalgaları birçok insanın sağlığını olumsuz yönde etkileyerek ölümlere neden olmuştur. Meksika'da Mart-Temmuz aylarında aşırı sıcaklara bağlı olarak 249 insan hayatını kaybetmiştir.⁶ Küresel sıcaklık artışının 1,2°C yükselmesinin sonucu olarak bu tür ekstrem hava olaylarının Avrupa'da her 10 yılda bir, Çin'de ise her 5 yılda bir gözlemlenmesi beklenmektedir. Ancak küresel sıcaklığın 2°C olması durumunda aşırı sıcak hava dalgalarının 2-5 yılda bir gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır.⁷

İklim değişikliğinin yavaş başlangıçlı etkileri göz önüne alındığında mücadele etme ve başa çıkma imkanları mümkünken aşırı sıcak hava dalgaları, seller ve fırtınalar ani başlangıçlı olaylar olduğu için genellikle hazırlıksız ve savunmasız kalınmaktadır. Bu durum insanları da savunmasız ve tehlikeye açık

Bilgi

Uluslararası hukuk iklim göçmenlerini nasıl koruyor?

Aşırı iklim koşullarından kaçan göçmenler şu anda uluslararası hukuk kapsamında korunmuyor ve bunların yasal olarak nasıl tanımlanacağı konusunda bir fikir birliği yok. Fakat 1951 BM Mülteciler Sözleşmesi'nin hazırladığı temel bir zemin var.

New York Mülteci ve Göçmenler Bildirgesi ile Güvenli, Sistemli ve Düzenli Göç için Küresel Mutabakat (GCM) dahil olmak üzere hükümetlere iklimle nasıl başa çıkılacağına dair bir çerçeve sağlayan daha yeni mevzuatlar geliştirilmeye başlandı. [Mia Prange / CFR]

Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri yeterli dirençlilikte olmadığı için yerinden edilmeye daha fazla karşı karşıya kalmaktadır.

birakmakta ve maruz kalma durumlarında yerinden edilmenin gerçekleşme ihtimalini artırmaktadır. İklim değişikliğinin etkilerine karşı ne kadar önlem alınsa da bu önlemler her devletin kendi kapasitesi ölçüsünde gerçekleşmekte ve eşit şekilde dirençlilik meydana gelememektedir. Bu nedenle Kuzey ülkelerinin küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı daha dirençli konumda kalarak yaşam alanlarını kalıcı olarak terk etmeleri gerekmezken, küresel Güney olarak adlandırılan Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri yeterli dirençlilikte olmadığı için yerinden edilmeye daha fazla karşı karşıya kalmaktadır.

Sonuç olarak, bu küresel eşitsizliğin ortadan kalkması, iklim değişikliğine bağlı yerinden edilmelerin olmaması için yeşil kalkınmanın kırılğan ülkelerde gerçekleşmesi amacıyla Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi kurumlarca destek fonları oluşturulsa da etkin kullanım mümkün olmamaktadır. Bu durumun nedeni ise küresel ısınma ve iklim değişikliğine neden olan karbon emisyonu salınımlarının fon veren devletlerce devam ettirilmesidir.

Küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine karşı etkili bir mücadele veya uyum gerçekleşebilmesi için bütün devletlerin etkileri ölçüsünde adil bir sorumluluk paylaşımına gitmesi gerekir. Aksi halde yeterince kalkınmamış devletlerin iklim değişikliğine direnç göstermesi mümkün değildir. Bu zayıf endüstrilere sahip ve yeterli ekonomik güçte olmayan devletlerden iklim değişikliğine karşı mücadelede karbon emisyonlarını sınırlamalarını beklemek de adil değildir. Esas olarak küresel ısınma ve iklim değişikliğini ortaya çıkaran Batılı devletlerin refahlarında bir azalma olmaması amacıyla karbon emisyonuna dayalı endüstrileriyle yaşamlarına devam etmeleri dünyanın geri kalanına karşı hem insan hakkı hem de çevre hakkı ihlali olmaktadır.

Kaynaklar

“Climate Change Impacts Data Explorer”, Our World in Data, <https://ourworldindata.org/explorers/climate-change>. (Erişim: 29.07.2023).

FAO. 2022. World Food and Agriculture–Statistical Yearbook 2022. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc2211en>. (Erişim: 29.07.2023).

IDMC Internal Displacement Monitoring Center. “Global Report on Internal Displacement 2023”. Geneva: IDMC–Internal Displacement Monitoring Center, Nisan 2023. <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2023/>.

Sonnotlar

1)"Slow Onset Events", UNFCCC-Framework Convention Climate Change, Tecnical Paper, S. GE.12-70822 (26 Kasım 2012): 3. <https://unfccc.int/wim-excom/areas-of-work/slow-onset-events#-Technical-products> (Erişim: 27.07.2023).

2)UNEP, "Addressing Climate-Related Security Risks", Toolbox (UNEP-United Nations Environment Programme, 11 Haziran 2019): 11-12, <http://www.unep.org/resources/toolkits-manuals-and-guides/addressing-climate-related-security-risks> (Erişim: 27.07.2023).

3)Ahmet Mutlu, İbrahim İrdem, ve Berna Üre, "Ekolojik Mültecilik", Memleket Siyaset Yönetim C. 10, S. 23 (30 Haziran 2015): 98.

4) Age, 93.

5)Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), "Disasters" (Emergency Event Database EM-DAT), , <https://public.emdat.be/data>. (Erişim: 28. 07. 2023).

6)"Meksika'da aşırı sıcaklar nedeniyle dört ayda 249 kişi öldü", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/meksikada-asiri-sicaklar-nedeniyle-dort-ayda-249-kisi-oldu/2956386>. (Erişim: 31.07.2023).

7)Ayşegül Engür, "Bilim insanları: Aşırı sıcak hava dalgalarının tek nedeni küresel ısınma (Avrupa'da ve ABD'de rekor sıcaklık artışı)", 25 Temmuz 2023, <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/bilim-insanlari-asiri-sicak-hava-dalgalarinin-tek-nedeni-kuresel-isinma-avrupada-ve-abdde-rekor-sicaklik-artisi,v8gf7EXT0UmABU1s4GYWQ>. (Erişim: 31.07.2023).

Gülnaz Yücel Durmuş
Araştırmacı

2020 yılında İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans öğrenimini tamamlayan Gülnaz Yücel Durmuş, aynı yıl Milli Savunma Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler alanında yüksek lisans öğrenimine başlamıştır. Daha önce İLKE Vakfı'nda araştırmacı olarak çalışmalar gerçekleştiren Durmuş, çevresel güvenlik, göç ve iklim değişikliği konuları ile ilgilenmektedir.

Bir
insanı kurtaran,
bütün insanlığı
kurtarmış gibidir.

✉ gulnazyucel@yandex.com

Analiz | Ağustos 2023 | No: 11

Birim Sorumlusu
Av. İbrahim Ergin

Genel Yayın Yönetmeni
Süleyman Kurt

Editör
Selim Vatandaş

Son Okuma
Ümmügülsüm Erdoğan

Tasarım
Bilimon